

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 915181/3

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליהו אריאל אדרי, הרב אבידן משה שפנייר, הרב אברהם צבי גאופטמן

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה קריספין)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דרורה רחמים)

הנדון: פשרה כפויה כאשר אין הדבר יכול להתברר

פסק דין

לפנינו תביעת האשה לחיוב הבעל בעיקר כתובה וכן בתוספת כתובה בסך 720,000 ₪.

בני הזוג נישאו כדמו"י ביום כ"ט תשרי תשע"א (06.10.2010) והתגרשו ביום ח' שבט תשע"ה (28.01.2015).

במועד סידור הגט הוסכם כי עניין הכתובה יידון לאחר הגט.

הליכים קודמים

כשנתיים לאחר הנישואין תבע הבעל גירושין. ביום כ"ז בכסלו תשע"ג (11.12.2012) שוב התייצב הבעל לשעבר בבית הדין והודיע על חזרת הצדדים לשלום בית והתיק נסגר.

בתאריך כ"ב ניסן תשע"ד (22.02.2014) תבעה האשה גירושין. סמוך לאחר מכן תבע הבעל לשעבר שלום בית, תוך שהוא מבהיר בכתב תביעתו כי קיימים מצדו תנאים באשר לשלום הבית.

בדיון שהתקיים אמרה האשה כי הבעל סילק אותה מהבית והחליף מנעולים, ולכן היא נחושה בדעתה להתגרש. הבעל אמר שמצדו הוא מעוניין בשלום בית, אך אם זהו רצון האשה יסכים להתגרש. הצדדים הסכימו להצעת בית הדין שעניין הכתובה יידון לאחר הגט, והתגרשו.

טענות התובעת

התובעת מנתה שלוש סיבות לפיהן היא זכאית לכתובה:

א. בעלה "סילק" אותה מבית המגורים המשותף, החליף את מנעול הדלת, ומנע ממנה לשוב הביתה.

ב. לכל אורך שלוש שנות נישואיהם השפיל אותה, ולא נהג בה כפי שבעל נוהג באשתו.

ג. הבעל הוא זה שרצה בגירושין ולא היא בלבד, למרות שפורמלית היא זו שהגישה את תביעת הגירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות הנתבע

התובע אכן הודה שגם ברצונו היה להתגרש, והצהרתו על רצונו בשלום בית הייתה צעד טקטי בלבד. אך טען:

- א. התובעת היא זו שעזבה את הבית מרצונה, ולא סולקה על ידו.
- ב. היא זו שלאורך שנות הנישואין ניהלה מערכת זוגית שהובילה לגירושין, והיא זו שפתחה את התיק.
- ג. סכום הכתובה מופרז וחתם על שטר הכתובה באונס.
- ד. אפשר שאשתו העלימה ממנו את בעיית הפוריות, שממנה יתכן שסבלה. עד כאן תמצית טענות הצדדים. זומן לעדות מסדר הקידושין, והוגשו סיכומים.

דיון

בפנינו מציאות שהיא לצערנו שכיחה בסכסוכים משפחתיים, כאשר אחד הצדדים משקר במצח נחושה. תיאור הדברים מפי התובעת הוא כי הנתבע סילקה מהבית ובגרמתו נאלצה לתבוע גירושין. לעומת זאת הנתבע טוען כי עזבה מרצונה הטוב. הצדדים לא הביאו כל עד לאשש טענותיהם ואף לא ביקשו להביא עד כלשהו, ואפילו קרוב משפחה, מלבד הרב שערך את החופה. יש להניח כי העובדות נותרו בחדרי חדרים ולא נודעו לאיש זולתם. התובעת בסיכומיה טענה כי הנתבע ניהל כלפי חוץ מערכת שהצטיירה כחיובית, ולא כך היו הדברים לאמיתו של דבר. התובע כאמור לעיל טען שהתנהלותו הייתה ללא דופי. כך דרכו של עולם בנושאים משפחתיים הסמויים מן העין, וכך ניתן מקום לאמירת אי אמת.

לו זו בלבד הייתה תמונת המצב, היה מקום לומר שהאשה מוחזקת בכתובה משום, שכאמור לעיל, התברר שהן הבעל והן האשה תבעו גירושין. לא התברר האם האשה סולקה מהבית או עזבה מרצונה במטרה להתגרש, ולכן יש להעמיד את חיוב הכתובה בחזקתו. ע"י בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן קיג), בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה סימן סה) ובשלחן ערוך אבן העזר (סימן ע סעיף יב וסימן קנד סעיף ג).

אולם, במהלך הדיונים התבררה עובדה נוספת. להלן ציטוט מפרוטוקול הדיון מיום ח' בתמוז תשע"ז (2.7.2017), שורה 163 ואילך:

"ביה"ד: מתי אמרת שאת רוצה להתגרש ממנו?

ת. מתחילת הנישואין כשבעה חודשים אחרי הנישואין. כל השנים סבלתי ממנו מהשפלות מאלימות, ניסיתי לשקם את הנישואין ללכת ליועצי נישואין, היה לי בבית משטר וטראומות מהמשטר שהוא הנחיל בבית.

ביה"ד: האם היתה תקופה שרציתם להתגרש וניסיתם להימנע מיחסי אישות?

ת. לא. דווקא הוא זה שלא רצה ואני תמיד רציתי. אף פעם לא היה מצב שהוא רצה ואני לא רציתי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד: אתם התגרשתם בינואר 15'. התיק נפתח ב-4/14. יש שמונה חודשים של הליכים. כשפתחת את התיק הייתם כבר פרודים?

ת. נכון.

ביה"ד: לפני פתיחת התיק לא היו ביניכם יחסי אישות?

ת. לא. הוא זה שלא רצה להיות איתי. אני ישנתי בחדר אורחים."

עולה אם כן שמראשית הנישואין כבר רצתה האשה להתגרש ועוד קודם תביעת הגירושין היו בני הזוג פרודים עוד בהיותם חיים תחת אותה קורת גג. אלא, שלטענת כל אחד מהם המניעה הייתה מזולתו. לטענת האישה הבעל ביקשה לעזוב את החדר והיא ניאותה לבקשתו, ולטענת הבעל האישה היא שעזבה את החדר מתוך רצונה להתגרש.

אם היוזמה באה מהאשה איבדה תוספת כתובה. הארכנו בזה בשו"ת שחר אורך (ח"א סימן י אות ז). נביא כאן את דברי הטור (אה"ע ריש סי' קיה) שכתב, וז"ל:

"מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה אין לה מן הדין לגבות זולתי מה שהיא טוענת ותברר מסכום נדונייתה, ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה כי רוב הכתובות נוהגים בהם להוסיף על מה שיטול הבעל ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קבל לעניין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין. ובעניין כזה אמרו חכמינו ז"ל כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה [...] ואם תבע הוא הגירושין אינו יכול לגרשה אלא לרצונה או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת ומתנת כתובתה."

בדברי הטור מבואר, שהתובעת גירושין באופן שיזמת הגירושין באה ממנה "ויצאו הגירושין ממנה", ואילו הבעל נעתר לבקשתה והסכים לגירושין – שמצדו לא היה מגרש לולא רצונה – אין לה תוספת. אלא שטענת האישה היא שהיוזמה באה מהבעל, ואם כך זכאית היא לתוספת כתובה.

נראה שבאופן זה לא ניתן לומר שהאשה מוחזקת בכתובתה, שכן העובדה היא שהיא תובעת גירושין במצב של פירוד מבעלה, ועליה חובת הראיה.

יתר על כן, לאמיתו של דבר טענות הצדדים הן כדלקמן: הבעל לדבריו נאלץ לדרוש גירושין מתוך מציאות של פירוד שנכפתה עליו, ולמעשה נדרש גם הוא להגיב למרידת אשתו במרידה שלו. האשה לעומת זה טוענת כי הגיבה במרידה שלה.

תמונת המצב הנכונה היא כי הצדדים מורדים זה על זה. הצדדים התייצבו בבית הדין לאחר תקופה של פירוד שבמהלכה גמלה ההחלטה בלב כל אחד מהם להתגרש, כאשר כיום טוען כל אחד מהם שמרידתו נעשתה בתגובה למרידת זולתו. אולם, המציאות היא שהבעל מאס באשתו והאשה אף היא מאסה בבעלה. אין כאן התרשמות, אלא ידיעה פשוטה וברורה שדומה שאין עליה חולק.

הדיון ההלכתי יתמקד בדברי רבנו ירוחם הידועים, ובשאלה על מי מוטלת חובת ההוכחה במצב זה, ובשאלה האם יש לפשר פשרה כפויה בכגון זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. חיוב תוספת כתובה במורדים זה על זה

דברי רבנו ירוחם ידועים לכל יושב על מדין. הארכנו לבאר דבריו בפסק דין שהתפרסם לאחרונה (בתיק 1043346/1, ניתן בבית הדין תל אביב), עיי"ש.

מסקנת הדברים היא שמה שכתב רבינו ירוחם: "משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו לאחר שנה כופין אותו לגרש", לעניין כפייה להתגרש בלבד נאמר, שבזה יש צורך בשיהוי זמן. אך לעניין תוספת כתובה הפסידה מיד, "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה".

ב. האם יש חשיבות לשאלה מי גרם את המשבר במקרה שלפנינו

היחסים בין בני הזוג שלפנינו לא היו ניתנים לשיקום על פי תפיסתם שלהם. כל אחד מהם מאשים את זולתו וטוען שהוא הגורם למשבר.

יש לדון האם יש חשיבות לשאלה מי גרם את המשבר, ואם לא נוכל לעמוד על שרשו יהא הדבר ספק ויהא מוטל על בית הדין לפשר, או שאין לדבר חשיבות ואיבדה תוספת כתובה בכל אופן.

גם דברים אלו עתיקים, יעויין בספר עטרת דבורה (ח"א סימן לו) שם דן באופן שבו הבעל החל למרוד והאשה מרדה כתוצאה ממרידתו, בספר עיונים במשפט (אה"ע סימן כח) ובפס"ד בית דין הגדול (תיק 1053135/3).

יש בהחלט לדון במצבים שונים של מרידה מאוחרת של האשה, אולם אין זו המציאות בנדון שלפנינו שבו אין המחלוקת על נקודת זמן מסוימת בה מרד מי מהם, אלא בשאלה מיהו האשם בקריסת חיי הנישואין שהובילה ליציאת האשה מחדרם המשותף. באופן זה יש לראותם כמורדים זה על זה במרידה הדדית. נביא כאן את דברי רבנו ירוחם שהזכרנו לעיל:

"אשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל אני רוצה ליתן גט מסתברא דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו לאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה."

לא דן כלל רבנו ירוחם בשאלה מיהו הגורם. לענ"ד אין להוכיח מדבריו שאין חשיבות לשאלה מיהו הגורם, ויתכן שבהחלט יש לדבר משמעות, אולם בנדון דידה האשה והאיש אמרו שאינם חפצים איש ברעהו ודי בזה להפסידה תוספת אף בזמן קצר של מרידה, ואף אם לא עברה שנה כמדוקדק מדברי רבינו ירוחם.

כך ראיתי שכתב חבר בית הדין הגדול הגר"י אלמליח שליט"א בפס"ד בתיק 854682/1 במקרה דומה למקרה דידן, וז"ל:

"ובעניין שלפנינו, המציאות בין הצדדים הייתה שיחסי אישות לא התקיימו ביניהם כבר כשנה וחצי, כפי שנאמר קודם, נראה כי על פניו אין מדובר בהחלטה חד צדדית של אחד מבני הזוג אלא מדובר במהלך מצד שניהם גם יחד, וזאת על רקע המצב הבין זוגי ביניהם. כמבואר, הגדרת התביעה לגירושין אינה בהכרח הגשת התביעה בבית הדין אלא הפסקת יחסי האישות בין בני הזוג, וכאמור נראה כי דבר זה קרה על דעת שני הצדדים, וגם מכאן עולה כי יש להחיל כאן את דין שניהם מורדים זה בזה. אלא שנטען על ידי האישה כי ההתדרדרות במצב הבין זוגי קרתה באשמת הבעל, ואם כן הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שלכאורה יש מקום לטעון כי לא תפסיד את התוספת [...] כאמור קודם, נראה בפשטות כי ההתדרדרות במצב הבין זוגי הייתה נחלת שתי הצדדים. גם אם הבעל לא נהג כיאות לא הוכח כי היה בדבר זה משום מצב של חיוב גירושין, ומכאן כי יש מקום לטעון כי האישה הפסידה את תוספת כתובתה.

דבריו עולים בקנה אחד עם האמור לעיל.

על אף זאת יש מקום לפשר כמ"ש הגר"י אלמליח שם במסקנת דבריו, עיי"ש, וכמו כן יש מקום לפשר בנידון דידן.

טעם הדבר הוא שאם נקבל דברי האשה הרי שכל מרידתה היא תולדה של יחס הבעל אליה ומצידה הייתה מוכנה לשקם את היחסים. אין הדבר דומה למצב שבו לא ניתן לעמוד על שורשי הפיור. לדברי האשה לשעבר עד סמוך לגירושה היתה נכונה לשוב לשלום בית אם היה פתח לדבר מצד בעלה, ולכן אף שנראה שהדין על עומדו עומד וחובת הראיה מוטלת עליה, יש מקום לפשר.

למרות ניסיונות בית הדין לא הסכים הבעל לשעבר לכל פשרה, ואם כן יש לדון האם ניתן לכפות פשרה במצבים מסוימים, והאם יימנה נידון דידן בכללם.

ג. כפית פשרה שלא מן הדין במקום שאין הדבר יכול להתברר

כתב הבית יוסף (חושן משפט סימן יב אות ו):

"כתב הרא"ש בתשובות כלל ק"ז סימן ו' שניתן לדיין כח לעשות דין כעין פשרה בפרק המפקיד (בבא מציעא מב:) שהוא אפטרופא דיתמי דזבן תורא ומסריה לבקרא וכו' וכתב אין כח ורשות להוציא הדין חלוק מתחת ידו שצריך לגמור ולהשלים הדין כדי להטיל שלום בעולם ולכך נתנו חכמים רשות לדיין לפסוק לפי ראות עיניו במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ובעדויות פעמים באומד הדעת ופעמים כמו שיראה הדיין בלא טעם ובלא ראייה ובלא אומד הדעת היינו שודא לפירוש התוספות (קידושין עד. ב"ב לה. ד"ה שודא) ופעמים על דרך פשרה."

כן פסק בשלחן ערוך שם (סעיף ה):

"יש כח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר."

וכ"כ הסמ"ע (שם ס"ק יב) שמדובר בפשרה כפויה.

גם בנידון שלפנינו אין הדבר יכול להתברר ולכאורה יש ללמוד שניתן לכופף על הפשרה.

נראה שלא בכל מצב שאין הדבר יכול להתברר נפשר בעל כרחם של בעלי הדין, שאם כן בטל הכלל הגדול של המוציא מחבירו עליו הראיה, ובמקום שיש דררא דממונא נפשר בעל כרחם ולא נאמר המע"ה. וכן באחד אוחד בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה שהדין פשוט שהמע"ה ואין מפשרים בעל כרחם, אפילו כאשר המוחזק שמא.

והנה באו בעניין זה מספר ביאורים בדברי האחרונים, וכולם סובבים לבאר דברי הרא"ש בתשובתו שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. הפשרה תלויה בהסכמת בעלי הדין

כתב השלחן ערוך (חושן משפט סימן טו סעיף ה):

"יש לדיין לדון דיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כך אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ומשרבו בתי דינים שאינם הגונים ובעלי בינה, הסכימו שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה, ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו על פי עדות אשה או קרוב אף על פי שדעתו סומכת על דבריהם, וכן אין מוציאים מהיתומים אלא בראיה ברורה, לא בדעת הדיין ולא באומדן המת או הטוען; ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר, ממתין בדין ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינים עד שיודו לדברי העד, ודורש וחוקר עד שיתברר הדבר או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין כמו שנתבאר."

דברי השו"ע מקורם ברמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"ב).

והנה, לשון הרמב"ם היא "או יעשו פשרה", משמע שאין מדובר בפשרה כפויה על ידי הדיין, שאם כך היה ראוי לכתוב "יעשה" פשרה. כך דקדק הגר"א (שם ס"ק כד):

"או יעשו פשרה. כמש"ל בסי' י"ב ס"ה שאינו רשאי להוציא כו' וזהו לשיטת התוס' דב"מ מ"ב ב' אבל לדעת רש"י יעשה אף בעצמו כעין פשרה כנ"ל."

ביאור דבריו: לשיטת תוספות אין בסוגיית בקרא כל פשרה, וממילא אין מקור לפשרה כפויה. דברי הרמב"ם והשלחן ערוך כשיטת התוספות, ולדעת רש"י ניתן לכפות על הפשרה. אולם אם כך, סותרים דברי השו"ע אלו את אלו. בסימן יב (סעיף ה) פסק כדעת הרא"ש בתשובה שכופין על הפשרה, ובסימן טו (סעיף ה) פסק שאין כופין. עוד קשה, שמדברי הגר"א בתחילת דבריו משמע שמדובר בפשרה כפויה שכן כתב: "או יעשו פשרה. כמש"ל בסי' י"ב ס"ה שאינו רשאי להוציא", ושם מדובר בפשרה כפויה.

מין הרב זצ"ל בבאר אליהו (סימן טו) הקשה קושיה זו, וביאר שדברי השו"ע בסימן יב הם בדין שהוא כעין הפשרה שבזה פסק כרא"ש, ומה שכתב בסימן טו הוא בפשרה גמורה. נראה לבאר דבריו שאף שכתב הרא"ש שניתן לכופף על הפשרה אין הפשרה יכולה להיות רחוקה מן הדין (בגדר פשרה קרובה ורחוקה הארכנו בפס"ד אחר מבית הדין תל אביב, בתיק 891643/4), ומה שכתב השו"ע בסימן טו "יעשו" על פשרה רחוקה מן הדין קאי. אך לשיטת רש"י ניתן לכופף גם על פשרה רחוקה מן הדין. הדברים ק"ק, שכיון שהשו"ע בסימן יב פסק כרש"י, יש לפרש דבריו בסימן טו כשיטתו שגם לרש"י אין לפשר רחוק מן הדין ויבוארו דבריו בפשטות, וצ"ב.

מכל מקום, לביאור הרב זצ"ל לא התכוון הגר"א לומר שדברי השו"ע בסימן יב לא נאמרו בפשרה כפויה, אלא יש לבארו כפשטו וכפי שהובאו הדברים בתשובת הרא"ש שהיא מקור הדין, אלא שביאר שניתן לפשר פשרה הקרובה לדין בלבד.

ע"ע בשו"ת קול מבשר (ח"א סימן ק) שכתב שתוספות אינם חולקים על רש"י לדינא. בארנו עניין זה בפסק דין אחר.

2. כפית הפשרה היא כשיש צד רמאות

האורים (סימן יב ס"ק ז) כתב שדברי הרא"ש אמורים:

"כשהדין אינו יכול להתברר מטענות הנתבע, וניכר לדיין שיש בו צד רמאות, וא"כ לדונו כפי הנראה אי אפשר דהא יש בו צד רמאות, ולסלק עצמו אי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפשר דא"כ הרי חוטא נשכר, אבל אם מצד התובע יש הכירה לצד רמאות אין לו לדיין לפשר, רק יסלק עצמו מכל וכל, וכן יעשה כל דיין ישראל ולא יחרוך רמיה צידו, וכן מבואר שם תשובת הרא"ש כלל ק"ז דין ו', ע"ש.

וכ"כ בנתיבות (חידושים ס"ק ו) וערוך השלחן (סעיף ד).

לדרך זו כפית הפשרה היא דוקא כשיש צד רמאות בענות הנתבע והדין נראה מרומה, עי' שו"ע חו"מ (סימן טו סעיפים ג-ד).

אלא שמדברי הרא"ש עצמו נראה שמבואר שלא כך, שהרי הרא"ש הביא ראיה לדינו מהא דבקרא ושם אין הדין מרומה.

מקור הדברים בגמרא בבא מציעא (דף מב ע"ב):

"ההוא אפוטרופא דיתמי דזבן להו תורא ליתמי ומסריה לבקרא. לא הוו ליה ככי ושיני למיכל ומית. אמר רמי בר חמא היכי נדיינו דייני להאי דינא. נימא ליה לאפוטרופא זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתיה. נימא ליה לבקרא זיל שלים אמר אנא בהדי תורי אוקימתיה אוכלא שדאי ליה לא הוי ידעינן דלא אכל. מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא איבעי ליה לעיוני. אי איכא פסידא דיתמי הכי נמי והכא במאי עסקינן דליכא פסידא דיתמי דאשכחיהו למריה דתורא ושקול יתמי זווי מיניה. אלא מאן קטעין מריה דתורא קטעין איבעי ליה לאודוען. מאי מודעינן ליה מידע ידע דמקח טעות הוי. בספסירא דזבן מהבא ומזבין להכא. הלכך מישתבע איהו דלא הוה ידע ומשלם בקרא דמי בשר בזול."

רש"י (ד"ה "ומשלם בקרא דמי") פירש שמעיקר הדין חייב הבקרא לשלם דמי כולה, אך כיון שהמקח חזר ואין מדובר בממון של יתומים אלא בטענת הבעלים,

"עכשיו שהוא מגבה לבעלים וכאן אין פשיעה כל כך דאמר בהדי תוראי אוקימתיה וכו' הטיל פשרה ביניהם ולא ישלם כל דמי השור כמו שהוא חי אלא העור יחזיר לבעלים והבשר שמין וישלם שני שלישים. דהיכא דאמרינן בגמרא משלם בזול כל זוזא שהוא שש מעה כסף חשבינן בארבעה דנקי בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קמו ע"ב)."

לרש"י החיוב שהוטל על האי בקרא כולל בתוכו פשרה. מעיקר הדין היה האי בקרא מחויב בתשלום שור חי, אולם כיון שכאן "אין פשיעה כל כך" ישיב את העור לבעליו ומדמי הבשר ינכו שליש כפשרה כפויה.

והנה, אין כאן כל דין מרומה, שלבקרא אין כל טענת פטור וחיובו ברור בלא כל רמאות, ואפילו הכי מפשרים.

3. כפית הפשרה היא כאשר יש סיבה להקל, אף שאין כך הדין

מדברי רש"י בסוגיה דבקרא נראה שהטעם שכפו פשרה הוא משום שאף שהבקרא פשע וחיוב מעיקר הדין, "אין פשיעה כל כך", שכן יש מקום לומר שאין מוטל על הבקרא לבדוק שהשורים אוכלים ויכול הוא להניח שיש להם שיניים. באופן זה יש להתחשב במה שאין כאן פשיעה כל כך ולפשר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ"כ בשו"ת הרד"ם¹ (ח"מ סימן ו) ודקדק זאת מלשון הרא"ש וכן הביא משמו בספר דברי גאונים (כלל פא אות א).

אף שפירוש זה עולה מדברי רש"י והרא"ש בתשובה, קשה להולמו בלשון מר"ן בסימן יב שכתב:

"יש כח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר."

דגשו של מר"ן הוא שיש לפשר משום "שאין הדבר יכול להתברר", דהיינו בגלל ספק בכירור העובדות ולא בגלל נסיבות מקלות.

והנה בעיון בדברי הרא"ש עולה שהרא"ש הזכיר דינים שונים ואופנים שונים בדבריו.

הרא"ש דן באדם שאיבד שטר חוב וטוען שהלווה מצאו והעלימו, ואילו הלווה טוען שפרע את החוב וקרע את השטר, אך משתמט מלענות לדיינים לגבי פרטי הפירעון באופן מחשיד, כאשר יש אומדנא חזקה שלא פרע. בנידון זה מדובר בהוצאת ממון מהמוחזק ויש להוציא ממנו:

"מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו שאינו רוצה להשיב על חקירות ודרישות כדי שיתברר שקרו אומדנא דמוכח הוא ורשאי דיין מומחה לדון באומדנא דמוכח כזה ואין זה נקרא דברים שבלב מאחר שהיא סברא מוכחת."

דוק שכאן לא הוזכרה פשרה כפויה אלא אומדנא.

עוד הביא מקור משודא דדייני בגמ' כתובות (דף פה ע"ב; צד ע"ב) ועוד. לדעת רש"י יעשה הדיין לפי אומד דעתו כשאין הדין יכול להתברר בראיות ובעדים, ולדעת ר"ת ור"ח ייפו כח הדיין לעשות בדין זה כל מה שירצה לעשות בלא טעם אומד הדעת.

ביחס לדין שודא כתב הרא"ש:

"דכיון שבא הדין לפני הדיין והוא אינו יכול לברר הדבר אינו רשאי למשוך ידו מן הדין ויריבו הבעלי דינין זה עם זה. וכתיב אמת ומשפט שלום וכו' כי על ידי המשפט יש שלום בעולם ולכך נתנו כח לדיין לשפוט ולעשות מה שירצה אף בלא טעם וראיה כדי לתת שלום בעולם."

לא הזכיר כאן הרא"ש פשרה אלא שודא דדיני. אולם זו הלשון שהובאה בשלחן ערוך (סימן יב) מדברי הרא"ש, אף שמר"ן לא הביאה לעניין שודא אלא לעניין פשרה כפויה.

עוד הביא הרא"ש:

"וכן מצינו בגמרא שניתן כח לדיין לעשות דין כעין פשרה בפ' המפקיד (מב:) ההוא אפטרופא דיתמי דזבן להו תורא ליתמי ומסרי' לבקרא."

נראה שמר"ן סבירא ליה שאכן בהא דבקרא כפו על הפשרה משום שלא היתה פשיעה כל כך, אך יש לכוף גם במקום שאין הדין יכול להתברר כל שאין אומרים שודא. וכן נראה שביאר בשו"ת הרד"ם (ח"מ סימן ו ד"ה ומה שטוען הנותן).

¹ שאלות ותשובות מאת הגאון רבי דוד מאיר פעדיר אב"ד סווירז. פרמישלא, תרל"ג [1873].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן נראה שהתומים והנתיבות מודים שבמקור הדין, דהיינו בסוגיית בקרא, כופין על הפשרה גם כשאין צד רמאות משום שאין כל כך פשיעה, אך במקום שהדבר אינו יכול להתברר כופין רק כשיש צד רמאות בדברי הנתבע.

נמצינו למדים שבשני אופנים יש לפשר בעל כרחם: או כשמצאנו נסיבות מקלות או באופן שיש צד רמאות בדברי הנתבע.

חידוש גדול מצאנו בשו"ת אורח משפט (ח"מ סימן א), שכתב:

"מקום הנטיה מהדין אל הפשרה תלוי או אם הדין מסופק לדיינים, דראוי להתרחק מן הספק, כמורגל כמה פעמים בתשובות, שמיעצים לפשרה וביצוע במקום ספק, או מפני שאין הדין יכול לצאת בלא סכסוכים, כי א"א יהי' להוציא אל הפועל, וי"ל דזה ג"כ נכלל בדין שאינו יכול להוציא את הדין חלוק מת"י דסי' י"ב ס"ה."

הדברים מחודשים, ויש לבארם על פי דברינו שאין כוונת הרא"ש שדי במה שאין יכול הדין להתברר ויש צורך בסיבה נוספת.

4. כפית פשרה במקום ספק כשאין הדין יכול להתברר

והנה מצאנו דעות נוספות. עי' בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן קט) שכתב, וז"ל:

"ועייין בתשובת עבודת הגרשוני סימן כ"ח שהאריך בדברי ראשונים ואחרונים העלה לבסוף דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ויש לפשר הדבר דרך פשר ע"ש דבריו באריכות: גם שם בסי' ק"ג כתב שאלו בא לפניו דין כזה היה עושה פשר דבר אפי' שלא מרצון הצדדים עכ"ל ומה רב גוברי' בזה ויש לו על מה שיסמוך והו' מתשובת הרא"ש כלל ק"ו הובא בש"ע בח"מ סי' י"ב סעי' ה' וכ"כ שם בסמ"ע ס"ק י"ב וכמבואר ג"כ מהרא"י שהביא הרא"ש כלל ק"ז הובא בש"ע ח"מ סי' י"ב סעי' ה' וכ"כ שם בסמ"ע ס"ק י"ב וכמבואר ג"כ מהרא"י שהביא הרא"ש שם מפ' המפקיד דכל שאין הדבר יכול להתברר על פי הדין פשרה בזה היינו דינו."

נראה שס"ל שדי במה שאין הדבר יכול להתברר על מנת שיהא ניתן לכופף על הפשרה. בשו"ת אריה דבי עילאי באבני זכרון לחו"מ (סימן ט) ביאר בדבריהם שכאשר הסתבך העניין ולא ניתן לברר על פי הדין יש לכופף על הפשרה. אפשר שכוונתו שמדובר במקרים יוצאי דופן.

על דרך זו של השבו"י כתבו בפד"ר (ח"ד עמ' 212 ואילך) בפס"ד מאת הרה"ג ש. ורנר, הרה"ג י. אפשטיין, והרה"ג ש. טנא זלה"ה:

"שונה הדבר בהלכה הנ"ל בפרק י"ד כשקיימות הכחשות ביניהם בשטח חיי האישות וכל צד טוען נגד צד השני שהוא המורד והטענות של שניהם הן שקולות שאין להעדיף אחד על פני השני והדבר הוא כה סתום שהמציאות אינה ניתנת לברור כמו שמסיים הרמב"ם שאסור לבעול בפני כל בריה. יתכן על כן שביה"ד כחו יפה לעשות פשרה בנגוד לרצונם."

והוא ממש כנידון דידן, עיי"ש שהביאו דברי מר"ן הנ"ל, ודברי השבו"י ועבודת הגרשוני.

בשו"ת רדב"ז (חלק ד סימן אלף קכו) כתב:

"ואם נסתפקו כולם יראה לי שיכריחו את בעלי הדין לקבל פשרה שזהו מכלל דין תורה שנאמר ועשית הישר והטוב ואין צריך לומר בזמן שהתובע

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נתרצה לקבל פשרה והנתבע אינו רוצה דודאי רגלים לדבר דלפיכך אינו רוצה פשרה כדי שישאר המעות אצלו.

הנה כלל שני אופנים בדבריו האחד שיש צד רמאות בדברי הנתבע והשני שהסתפקו ולא ניתן הדבר להתברר.

ע"ע בשו"ת דברי ריבות (סימן קט), בשו"ת באר עשק (סימן פ דף צב ע"ב) ובשו"ת יביע אומר (ח"א אה"ע סימן נט).

בעניין שלפנינו אין הדבר יכול להתברר ויתכן בהחלט שיש צד רמאות בדברי הנתבע ולכן יש לפשר אליבא דכולי עלמא.

מסקנה

מסקנת הדברים:

- א. האשה זכאית לעיקר כתובתה.
- ב. מעיקר הדין איבדה תוספת כתובתה.
- ג. אולם, כיון שאין הדבר יכול להתברר ויש מקום לומר שיש צד רמאות בדברי הנתבע יש לפשר בעל כרחם.
- ד. בית הדין סבור שלשם הפשרה די בסך של 115,000 (מאה וחמישה עשר אלף) ₪. כיון שהאשה גבתה מכח איזון משאבים סכום של 40,000 (ארבעים אלף) ₪, יש לנכותו. נזכיר דברי השבות יעקב (ח"ב סימן קמה):
"כלל הדבר הכל תלוי בראות עיני הפשרן לפי אומד דעתו במהות הדבר רק שיהיה כוונתו לשם שמים לא לשום נטית צד לאפשר הדבר ולתווך השלום ועכ"פ לא יותר משליש שחייב או פטור ע"פ הדין פחות משני שלישים מיקרי רחוק וקצת זכר לדבר עד דור השלישי חשוב קורבה."
ה. בנסיבות מסקנות פסק הדין נראה כי אין צורך להתייחס לטענת הכתובה המופרזת.
- ו. בעיון בתיק הרפואי לא מצאנו כל חומר שיש בו לאשש טענת הבעל לשעבר בדבר הסתרת מידע רפואי.
- ז. כאמור, בית הדין פוסק כי על הבעל לשעבר לשלם לאשתו לשעבר סך של 75,000 (שבעים וחמישה אלף) ₪.

הרב אליהו אריאל אדרי- יו"ר

מצטרף למסקנות.

הרב אברהם צבי גאופטמן

מצטרף למסקנות.

הרב אבידן משה שפנייר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נפסק כאמור במסקנות לעיל, כי על הבעל לשעבר לשלם לאשה סך 75,000 ₪.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום א' בכסלו התשע"ח (19.11.2017).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב אבידן משה שפנייר

הרב אליהו אריאל אדרי